

P ř e d m l u v a

Tento sborník, který obsahuje překlady a opětovná vydání starších prací, chce poskytnout první souhrn informací v češtině o přítomnosti furlanských a italských kramářů a obchodníků severně od Alp. Jeho sestavení se zdálo žádoucí po dobrém ohlasu, který získal loňský návrh výstavy - a patřičné badatelské přede hry - s tímto námětem, která by se mohla představit veřejnosti v nedaleké budoucnosti v různých českých, moravských a slezských městech.

Dlužno přiznat, že celý podnik vyšel z podnětu kolektivu karnských badatelů v čele s bývalým ředitelem Gortanova muzea v Tumieci (it. *Tolmezzo*) Giorgiem/Zorčem Ferigem, který už uskutečnil konferenci o kramářích, kde byly předneseny mimo jiné příspěvky, které jsou zde přeloženy.

Velkou zásluhou konference bylo mimo jiné zjištění, že před podomními kramáři v období dekadence existovali bohatí kramáři, kteří obchodovali s luxusním zbožím. Za Alpami je to sice známá věc, ale pro Furlansko to byl objev, na který se přišlo teprve tenkrát při zkoumání úvěrů, místních jmen, farních pokladů a architektury domů. Avšak v přeložených příspěvcích - napsaných před konferencí - uvidíte, že tyto pojmy nebyly ještě jasné.

Z těchto důvodů tedy klademe důraz na účast Furlanců na rozvoji obchodních styků mezi zeměmi ležícími severně a jižně od Alp. A proto také sám název sborníku, který užívá furlanského termínu, podle podoby patrně českého původu (viz s. 52). Jsme si zároveň vědomi toho, že i v této je zemi dobrá literatura o Furlansku těžko dostupná, takže v následujících řádcích nabízíme nejzákladnější informace.

Furlansko je historická oblast, která je v současné době (kromě menšího území ve Slovinsku) součástí Italské republiky. Nachází se na severovýchodě státu, na hranicích s Rakouskem a se Slovinskem. Kryje se skoro přesně s povodím řeky Tilment (furl. *Tiliment*, it. *Tagliamento*). Krajina je značně různorodá - od hor (Alpy) až po moře (Jadran). Sousedními oblastmi jsou Benátsko, Korutany, Kraňsko a Kras. Nevelký záliv moře ho odděluje od Istrie a Terstu. Nejdůležitější města jsou Udine (též *Videm*, furl. *Udin*), Pordenone, Gorice (sln. *Gorica*, furl. *Gurize*, it. *Gorizia*), Čedad (furl. *Cividât*, it. *Cividale del Friuli*) a Tumieč. Počet obyvatel je asi 950.000 (náš odhad).

Nejpočetnější etnickou skupinou vedle Italů, Slovinců, Němců, Romů a Židů jsou Furlané, přibližně 700.000. Jsou to románští potomci keltského a snad i venetského obyvatelstva romanizovaného po založení (181 před n.l.) kolonie *Aquileia*, dnešní Akvileje (furl. *Aquilee*, it. *Aquileia*). Jejich jazyk je tradičně - i když ne výstižně - uváděn jako

východní rétorománština.

Zárodek identity kraje lze spatřit v době langobardského osídlení, když se správním jádrem oblasti stane Forum Iulii (lat. *Foroiulianus* > furl. *Furlan* > česky), dnešní Čedad. Avšak hlavním momentem v místních dějinách je období Akvilejského patriarchátu (1077-1420). Následuje rozdělení kraje mezi Benátky a Rakousko, které zůstane jediným pánem po zániku slavné republiky až do roku 1866, kdy Italské království po Sadové získá bývalé benátské území. Poslední sjednocení je z roku 1918 (nehledě na necelé dva roky, 1943-45, v Třetí říši v rámci *Adriatisches Küstenland*).

Do zániku Benátské republiky byla jazykem místní správy, zřejmě vedle latiny, převážně *toskobenáština*, kterou lze popsat - hlavně ve středověku - jako literární italštinu s benátskou a furlanskou slovní zásobou (viz citáty v následujících článcích). Ve 14. století byly však náznaky vzestupu furlanštiny, právě v době, kdy začala působit univerzita, již v Čedadu založil Karel IV. za panování svého bratra, patriarchy Mikuláše.

Pro Furlance ještě nedozrál proces utváření národa, který začal už v minulém století, i když můžeme říci, že teprve po druhé světové válce většina obyvatelstva dospěla k závěru, že mluví samostatným jazykem a ne italským nářečím. Zatím je vliv italštiny na tento jazyk velmi silný - lze ho pozorovat především ve vývoji slovní zásoby - ale pouze ve městech ho vytlačuje. Furlanština se naopak rozšiřuje na úkor němčiny a slovinštiny a proniká do Korutan okolo Trbiže (sln. *Trbiž*, n. *Tarvis*, it. *Tarvisio*).

V roce 1996 Kraj Furlansko a Julské Benátsko prohlásil furlanštinu za jeden ze svých vlastních jazyků a přijal první zákon o záchytě furlanského jazyka a kultury.

G i o r g i o C a d o r i n i